

Yaşlı LGBT Kişilerin İnsan Hakları

Birleşmiş Milletler Yaşlı Kişilerin Tüm İnsan Haklarından Yararlanması Konusunda Bağımsız Uzmanı, Birleşmiş Milletler Herkesin En Yüksek Ulaşılabilir Fiziksel ve Zihinsel Sağlık Standartlarından Yararlanma Hakkı Konusunda Özel Raportörü ve Birleşmiş Milletler Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğine Dayalı Şiddet ve Ayrımcılığa Karşı Koruma Konusunda Bağımsız Uzmanının Ortak Açıklaması.

Orijinal belge:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/sexualorientation/statements/2023-10-24-statement-SOGI-older-persons.pdf>

Resmi olmayan çeviridir. Kaos GL Derneği tarafından yapılmıştır.

27 Ekim 2023

1 Ekim'de Dünya Yaşlılar Günü'nün anılmasını takiben, “yaşlı kişilerin tüm insan haklarından yararlanması” ile “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korunması” konularındaki Birleşmiş Milletler Bağımsız Uzmanları ile “herkesin en yüksek ulaşılabilir fiziksel ve zihinsel sağlık standartlarından yararlanma hakkı konusundaki” Birleşmiş Milletler Özel Raportörü; Birleşmiş Milletler Üye Devletlerine, lezbiyen, gey, biseksüel, trans veya çeşitli cinsiyetlerden yaşlı kişilerin (LGBT) insan haklarını orantısız bir şekilde etkileyen şiddet ve ayrımcılığı ele almaları için gerekli tüm önlemleri tasarlamaları ve uygulamaları konusunda ortak bir çağrıda bulunurlar.

Birleşmiş Milletler uzmanları birçok yaşlı LGBT'nin karşılaştığı endişe verici durumlara dikkat çekmek istemektedir.

Çeşitli cinsel yönelimlerden ve cinsiyet kimliklerinden yaşlılar, belirli insan hakları sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Yaşamlarını; fiziksel ve ruhsal sağlıkları, cinsellikleri ve cinsel yaşamları, topluma katkıda bulunma becerileri ile aile ve toplum nezdindeki değerlerine ilişkin olumsuz toplumsal klişeler ve varsayımların gölgesinde sürdürmektedirler. Kişiler kendilerini ileri yaş ve LGBT olmanın kesiştiği noktada bulduklarında ayrımcılık, sosyal dışlanma ve şiddet riskinin artmasına yol açan birleşik bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar.

İnsanlar yaşlandıkça sağlık ihtiyaçları değişim ve gelişim gösterir. Yaşlı LGBT'ler özelinde, hayatları boyunca yaşadıkları ayrımcılık ve damgalanma deneyimleri neticesinde, ruh sağlığı ile ilgili artan kaygılar ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ilerleyen zamanlarda yüksek oranda depresyon, anksiyete, demans ve diğer zihinsel sağlık sorunlarına yol açabileceği gibi, sosyal çevreleri tarafından kabul edilmemeleri halinde, genellikle, aynı zamanda, sosyal izolasyon ve yalnızlığa da yol açmaktadır.

Demans nedeniyle ortaya çıkan hafıza kaybı ve kafa karışıklığı yaşlı LGBT'leri farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Örneğin, bir birey cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğiyle ilgili kafa karışıklığı yaşayabilir. Bu durum, özellikle, kendini kabullenme, kimliğini açıklama ve açık şekilde yaşama bakımından karmaşık süreçlerden geçmiş olan yaşlı LGBT'ler için zorlu olmaktadır.

Yaşlı LGBT'lerin karşılaştığı sağlık sorunlarına ilişkin kapsamlı araştırmalar henüz bulunmamaktadır. Bu tür bilgiler toplanmalıdır. Bu bilgilerin toplanması gelecekte daha iyi kamu politikalarının oluşturulmasında büyük öneme sahip olacaktır. Bununla birlikte, bilginin cinsiyetçi toplumsal varsayımlar tarafından engellendiği konular da dahil olmak üzere, mevcut sağlık sorunları ele alınmalıdır. Bu sorunlara, yaşlı lezbiyenler ve trans erkekler için menopoz ve jinekolojik bakım, siyahi gey erkekler için farklı sağlık sorunları ve trans kadınlar için prostat kanserinin örnek verilmesi mümkündür.

Tüm yaşlılar gibi yaşlı LGBT'lerin de cinsel sağlık ve üreme sağlığı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bireysel sağlık ihtiyaçları için bilgi, destek ve bakım alma süreçleri, cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin damgalama ve sessiz kalma nedeniyle, özellikle de kişinin yaşına ilişkin toplumsal veya bireysel klişelerle birleştiğinde, önemli ölçüde daha zor hale gelebilmektedir. Perimenopozal sendrom, ereksiyon bozukluğu, libido azalması, vajinal kuruluk, ağrılı ilişki ve cinsel işlev bozukluğu gibi yaşlı kişilerde yaygın görülen cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunları için yardım aramak, özellikle ihtiyaçlarına saygılı yaklaşmayan bir toplulukta yaşayan yaşlı LGBT'ler için zorlu bir süreç olabilmektedir. Yaş ilerledikçe cinsel aktivitenin devam etmesi, yaşlı nüfus arasında cinsel yolla geçen enfeksiyon ve İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü (HIV) enfeksiyonu riskinin devam ettiği anlamına da gelmektedir.

Yaşlılıkta bakım ve destek alma açısından, bakım kurumlarında yaşayan veya aileleri tarafından bakım ve destek sağlanan bazı yaşlı LGBT'ler, cinsel yönelimlerini veya cinsiyet kimliklerini açıklamaları halinde kimliklerini kaybetmekten ve damgalanmaktan endişe duyduklarını belirtmektedir. Aileler ve kurumsal bakım tesisleri genellikle hetero ve cis-normatif alanlardır ve yaşlı LGBT'ler, ataerkil ve cinsiyetçi önyargılarla karşılaştıkça daha uç boyutlarda ayrımcılık ve istismar deneyimlerine maruz kalma riskiyle karşılaşabilmektedir. Bakım kurumlarındaki personel, yaşlı LGBT'lerin özel sağlık ihtiyaçları konusunda eğitilmiş veya duyarlı olmayabilir ve uzmanlar, bakım ve destek ortamlarındaki şiddet ve istismar raporlamalarından endişe duymaktadırlar.

Dini kurumların çalışanları ve yerel kiliseler, camiler ve tapınaklardaki gönüllüler gibi inanç temelli kuruluşlar ve bireyler, birçok toplumda yaşlılar için önemli hizmet sağlayıcılardır. Ancak aynı zamanda bu çalışanlar, LGBT bireyleri her zaman tam anlamıyla kabul etmeyebilirler ve çoğu zaman yaşadıkları hayatları kınarlar. Bu da vicdani ret mantığı altında hizmetlerin sağlanmasının reddedilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Uluslararası hukukta kişilere hizmet sunumu süreçlerinde yaş, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği; tarihi, kültürel ve dini geçmişleri nedeniyle ayrımcılık yapılmasının haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. Bu nedenler, devletler tarafından insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma yükümlülüklerine uymamak için bir mazeret olarak ileri sürülemez. Uzmanlar, yaşlı LGBT bireylere hizmet sağlayan herkesi, daha ziyade onaylayıcı bir yaklaşım benimsemeye ve çalışma yöntemlerini, bu kişilerin onurlu bir şekilde yaşayabilecekleri, güvenli ve kişisel ihtiyaçlara uyarlanabilir ortamlara uyarlamaya teşvik etmektedir. Devletlere ve diğer paydaşlara, Birleşmiş Milletler sözleşme denetim organlarının ve çok sayıda Özel Prosedürün, bakım ve destek sağlanması konusunda, Devletlerin bu tür bakımın vicdani ret ile kişilerin haklarının ihlal edilmesine izin veremeyeceğini vurguladığını hatırlatırız. Devletlerin vicdani reddi mümkün kılmayı tercih ettikleri durumlarda, uluslararası hukuk, Devletlerin istekli hizmet sağlayıcıların yeterli sayıda ve dağılımda olmasını sağlamalarını, vicdani ret taleplerini (kurumlarla değil) bireylerle sınırlandırmalarını, istekli hizmet sağlayıcılar için etkili sevk sistemleri kurmalarını, acil durumlarda retleri yasaklamalarını ve tüm bu kurallara uygunluğu denetlemek için sistemler kurmalarını zorunlu kılmaktadır.

Yaşlanmanın zihinsel veya fiziksel kapasitenin azalmasına yol açtığı veya yaşam sonuna dek bakım ve desteğe ihtiyaç duyulduğu durumlarda, yaşlı LGBT'ler şiddet ve ayrımcılığa karşı daha büyük riskle karşı karşıya kalmaktadır. Uluslararası insan hakları hukukunu ihlal ederek belirli cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimliklerini suç saymayı sürdüren ülkelerde bu durum bazen daha açık bir şekilde görülse de, LGBT ailelerin veya ilişkilerinin benzer standartlar kapsamında kanunlarla korunmadığı ortamlarda da riskler ortaya çıkabilmektedir. Bazen kanunen tanınan aile yapılarında karşılaşılan zorluklar nedeniyle, LGBT'ler, aile olarak seçtikleri kişiler tarafından bakımlarının sağlanmasını tercih edebilmektedir: hayat arkadaşı, LGBT topluluğunun diğer üyeleri veya diğer arkadaşları gibi bireyler. Bakım ve destek sağlayan kişiler, eğer kendileri de LGBT ve/veya yaşlı kişilerse, bakım sağladıkları kişiyle benzer toplumsal zorluklarla karşılaşabilmektedir.

Eşcinsel ailelerin veya aile çeşitliliğinin yasalarca tanınmadığı durumlarda, yasal olarak tanınan aile veya kurum tarafından genellikle LGBT aile üyelerine danışılmamaktadır. Hatta sevdikleri kişiye fiziksel erişimleri bile engellenebilmektedir. Bunlar fiziksel ve zihinsel sağlığa yönelik acımasız ihlallerdir ve yaşlı kişinin özellikle kırılgan olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu tür ayrımcılıklar, bir LGBT'nin ölümünden sonra, ailesinin cenaze planlamasına, hayatta kalanlara sağlanan yardımlara ve mirasa erişiminin engellenmesi şeklinde de yaşanabilmektedir. Bu durum, özellikle hayatının son evrelerinde sevdikleri için güvence arayan yaşlı LGBT'ler için büyük bir sıkıntı kaynağı olabilmektedir.

Sosyal, sivil ve yasal olarak tanınmama, yaşlı LGBT'ler için daha yüksek ekonomik güvensizlik ve yoksulluk içinde yaşama riskine de yol açabilmektedir. Gerçekten de, yaşamları boyunca ayrımcılığa maruz kalmaları ve istihdam, konuta erişim, sosyal güvenlik ve birikim yapma fırsatlarında kanun önünde eşitlikten yoksun olmaları nedeniyle barınma ve gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaları daha olasıdır. Aynı zamanda cinsiyet, ırk, etnik köken veya engellilik gibi diğer kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalan yaşlı LGBT'lerin yoksulluk içinde yaşama olasılıkları daha yüksektir.

Bu nedenle, Devletlere ve diğer paydaşlara aşağıdaki önerileri yerine getirmeleri çağrısında bulunuyoruz:

1. Yapısal yaş ayrımcılığını, veri toplama ve kamu politikası tasarımında ele alınması gereken önemli bir sorun olarak kabul etmek;
2. yaşlıların ve çeşitli cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine sahip kişilerin karşı karşıya olduğu ortak kesişim noktalarını tanımak ve buna uygun yasa ve politikaları geliştirmek;
3. yaş, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini koruyacak kapsamlı ayrımcılık karşıtı mevzuatlar geliştirmek ve uygulamak;
4. yaşlanma, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı damgalanma, klişeler ve önyargılarla mücadele etmek için toplumsal farkındalık artırma programları geliştirmek. Aynı zamanda, eşitsizliklerin yaşamın ilerleyen dönemlerinde de var olacağı gerçeğine ilişkin farkındalığın artırılması da dâhil olmak üzere yaşlı LGBT toplumunun karşılaştığı ortak zorlukları vurgulamak;
5. cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin kamu hizmetlerinin yaşlı bireylere erişilebilir olmasını sağlamak ve yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde yasal çözümleri ulaştırılabilir kılmak;
6. şiddet mağdurları için, özellikle yaşlı LGBT'lere yönelik destek hizmetleri oluşturarak onların gerekli bakım ve desteği almasını sağlamak;
7. LGBT'lere yönelik şiddet ve ayrımcılık vakalarını tanımak, bunlara etkili bir şekilde müdahale etmek ve kişilerin özerkliğine saygılı, onurlu bir bakım sunmak için sağlık hizmeti sağlayıcıları, bakımevi personeli, memurlar ve sosyal hizmet görevlileri dahil olmak üzere bakım ve destek sağlayıcılarını eğitmek;
8. bireylerin karşılaştığı kesişimsel zorlukları daha iyi anlamak ve kanıta dayalı politikaları geliştirmek için yaşlılık, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin verileri uluslararası standartlara uygun olarak toplamak;

9. politika ve programların geliştirilmesi ve uygulanmasına anlamlı bir şekilde katılımlarını sağlamak için yaşlıların ve LGBT'lerin haklarına ilişkin çalışmalar yapan örgütlerle istişarelerde bulunmak.

Bugün, Bağımsız Uzmanlar, herkesi klişeleri ve önyargıları bir kenara bırakmaya ve yaşlı LGBT'lerle İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin vaat ettiği derin saygı temelinde ilişki kurmaya çağırmaktadır: Tüm insanlar doğar ve yaşamları boyunca onurlu bir şekilde özgürlük ve eşitlik hakkından yararlanır.

Cenevre, 27 Ekim 2023